

ONDERZOEK NYENRODE BUSINESS UNIVERSITEIT

Effect jaarrekening

Hoe vaak vinden accountants bij hun controle belangrijke verschillen, en hoe vaak worden die door de klant gecorrigeerd? De duur van de cliëntrelatie heeft een positieve invloed op het correctiepercentage, het verlenen van veel non-auditdiensten een negatieve invloed, blijkt uit onderzoek op initiatief van de NBA.

TEKST LEEN PAAPE EN JOOST VAN BUUREN* | BEELD MARJA BROUWER

Het accountantsberoep staat volop in de belangstelling. Er wordt veel gezegd en geschreven over de relevantie en het functioneren van de beroepsgroep. Zo heeft de Internationale Auditing & Assurance Standards Board (IAASB) onlangs een consultatiebrief over de 'waarde van controles' aan haar leden en belanghebbenden gestuurd. Daarnaast zijn overheden en politici druk doende het functioneren van het accountantsberoep van extra waarborgen te voorzien om daarmee haar kwaliteit en geloofwaardigheid te vergroten. Door de geheimhoudingsplicht heeft een accountant beperkte mogelijkheden om de impact van zijn werkzaamheden inzichtelijk te maken. Tot welke controlebevindingen leidt zijn werk en welke wijzigingen in de jaarrekening zijn daarvan het gevolg? Nyenrode Business Universiteit deed mede op initiatief van de NBA onderzoek naar deze vragen, om daarmee de 'zwarte doos' van het werk van de accountant voor het grote publiek wat meer te openen en duidelijk te maken wat de invloed van het werk van de controlerend accountant is. Dit onderzoek is uitgevoerd met behulp van vragenlijsten die door de verantwoordelijke accountants zijn ingevuld en waarbij geheimhouding is geborgd. De analyses zijn gebaseerd op 147 ingevulde vragenlijsten en betreffen grote organisaties, financiële instellingen en pensioenfondsen in Nederland. De samenwerking

tussen wetenschap, beroepsgroep en accountants is uniek, want de onderzochte onderwerpen zijn nog zeer beperkt onderzocht.

VERPLICHTE AFWEGING

Het effect van de controle op de jaarrekening wordt onder andere zichtbaar door de verwerking van geconstateerde controleverschillen. De accountant is volgens de controlestandaarden niet verplicht alle controleverschillen te laten verwerken (NV COS 320.6; NV COS 450.10 en 11), maar heeft de verantwoordelijkheid af te wegen of de controleverschillen alleen dan wel gezamenlijk materieel genoeg zijn om daar op aan te dringen. Hierbij gaat het om de afweging van het totale beeld van de jaarrekening, zowel het effect op het vermogen als op het resultaat. Wel dienen niet verwerkte controleverschillen te worden gecommuniceerd met de raad van commissarissen en auditcommissie. Uit ons onderzoek blijkt dat bij vijftig (34 procent) van de 147 organisaties geen controleverschillen zijn vastgesteld, bij 34 betreft dit beursgenoteerde organisaties. Bij 63 procent van de organisaties (97 van de 147) constateerde de accountant wel controleverschillen, in totaal 281. Bij 25 procent (37 van de 147) van de organisaties zijn er controleverschillen aangepast in de jaarrekening voordat de accountantsverklaring is afgegeven.

'BELANGRIJKE' CONTROLEVERSCHILLEN

Uit de tabel bij dit artikel blijkt dat 27 procent van de

ONAFHANKELIJK ONDERZOEK

Ter borging van de onafhankelijkheid heeft Nyenrode Business Universiteit het onderzoek pro deo uitgevoerd: uit eigen wetenschappelijk budget, zonder aanvullende externe financiering. De onderzoekers niet werkzaam bij een accountantsfirma en hebben daarmee geen enkel belang bij de uitkomsten van dit onderzoek.

In totaal zijn 147 organisaties in de analyses betrokken. Daaronder zijn 81 (55 procent) organisaties van openbaar belang, waarvan er 52 (35 procent) met een beursnotering. De 147 organisaties betreffen 87 bedrijven uit de sector productie en dienstverlening, 39 banken en verzekeraars en 21 oobverwante organisaties zoals pensioenfondsen.

controle?

controleverschillen (78 van de 281) een belangrijke impact hebben op het resultaat of op kritische grenzen. Met 'belangrijk' bedoelen we in dit onderzoek controleverschillen die redelijkerwijs als materiële onjuistheid of tekortkoming in de jaarrekening kunnen worden aangemerkt. Echter, we hebben te weinig informatie ter beschikking om vast te stellen of dit daadwerkelijk het geval is. Voor een belangrijke impact op het resultaat gebruiken wij een aanpassing van vijf procent of meer en/of de overschrijding van een kritische grens. De ondergrens van vijf procent is niet afgeleid van een controlestandaard of voorschrift, maar verondersteld in de literatuur (Eilifsen e.a., 'Auditing & Assurance services', 2010, pagina 13, Knechel e.a., 'Auditing, Assurance & Risk' 2007, pagina 397).

Een kritische grens is een kwalitatieve factor met belangrijke impact. Dit kunnen in euro's relatief kleine bedragen zijn, maar met belangrijke gevolgen. Zoals het kunnen behalen van een bonus door het topmanagement of het kunnen voldoen aan de eisen van een kredietarrangement van een bank.

68 PROCENT GECORRIGEERD

Van de belangrijke controleverschillen wordt 68 procent (53 van de 78) gecorrigeerd (we hebben ook alternatieve grenzen gebruikt, maar deze geven dezelfde uitkomsten). Accountantscontrole heeft dus een significante impact op de kwaliteit van de jaarrekening, maar niettemin wordt 32 procent van de belangrijke verschillen niet gecorrigeerd. Gemiddeld wordt van de controleverschillen met een resultaat-verlagend effect

TOELICHTINGEN

Naast de verwerking van controleverschillen is ook onderzocht of de accountantscontrole impact heeft op de toelichtingen op de balans en winst-en-verliesrekening en het jaarverslag. Bij 77 procent (114 van de 147) heeft de accountant om 284 aanpassingen van de toelichting verzocht en in 95 procent van de gevallen zijn deze aanpassingen verwerkt. Van deze aanpassingen betreft 21 procent (zestig van de 284) de risicoparagraaf en de paragraaf over het beloningsbeleid van het topmanagement.

73 procent (negentien van 26) gecorrigeerd, van de controleverschillen met resultaatverhogend effect 58 procent (veertien van 24) en van de controleverschillen waar een kritische grens in het geding is 67 procent (negentien van 28).

BEURSGENOTEERD

Bij beursfondsen is het correctiepercentage van belangrijke verschillen hoger, namelijk 75 procent (vijftig van de 67). Van de controleverschillen die het resultaat verhogen met meer dan vijf procent wordt 75 procent (achttien van 24) gecorrigeerd en van de controleverschillen die het resultaat verlagen met meer dan vijf procent 64 procent (veertien van 22). Van de controleverschillen die betrekking hebben op een kritische grens wordt 86 procent (achttien van 21) gecorrigeerd. De mate waarin correctie plaatsvindt verschilt niet tussen de categorieën posten.

Verder wordt van de overige (minder belangrijke) con-

IMPACT, OORZAAK EN MATE VAN VERWERKING VAN CONTROLEVERSCHILLEN

Controleverschillen per onderdeel van de jaarrekening

Impact controleverschil	Vaste activa	Vlottende activa	EV, voorziening en LVV*	Kortlopende schulden	Omzet	Kosten	Totaal
> 5% toename resultaat	4	3	8	5	1	2	23 (8%)
> 5% afname resultaat	4	9	5	3	1	4	26 (9%)
Kritische grens	6	11	4	2	2	4	29 (10%)
Subtotaal belangrijke controleverschillen	14	23	17	10	4	10	78 (27%)
Overige controleverschillen	35	46	30	42	18	32	203 (73%)
Totaal controleverschillen	49	69	47	52	22	42	281 (100%)
Correctie controleverschil							
Correctie belangrijke controleverschillen	8	18	14	5	4	4	53 /78 (68%)
Waarvan beursgenoteerd	8	17	13	4	4	4	50 /67 (75%)
Correctie overige controleverschillen	6	13	6	14	4	7	50 /203 (25%)
Waarvan beursgenoteerd	4	11	4	12	3	5	39 /102 (38%)

* EV, voorzieningen en LVV = Eigen vermogen, voorzieningen en langlopende schulden

REACTIE NBA-VOORZITTER RUUD DEKKERS

Het positieve nieuws is dat dit unieke onderzoek een aantal duidelijke en wetenschappelijk onderbouwde uitkomsten heeft opgeleverd. Accountantscontrole heeft impact. Zo worden de jaarrekening en de toelichting op aandringen van de accountant vaak aangepast. Verder blijkt dat een langjarige relatie een positieve invloed heeft, in plaats van de door voorstanders van firmarotatie gepercipieerde negatieve invloed. Maar mijn belangrijkste conclusie is toch vooral dat er nog de nodige stappen te zetten zijn. Vaak worden controleverschillen (lees: bekende fouten) niet verwerkt. Van de belangrijke controleverschillen wordt 68 procent verwerkt, van de overige slechts 25 procent. Daar zullen

ongetwijfeld allerlei verklaringen voor zijn. Maar toch heb ik het gevoel dat de accountant blijkbaar te vaak niet doordruwt, onder het mom van materialiteit of waar bestuur en/of auditcommissie aanpassing niet nodig vinden.

En de positieve correlatie daarbij met overige dienstverlening zint mij niet. De NBA heeft al aangegeven op dit terrein voorstander te zijn van striktere regelgeving. De uitkomsten van dit onderzoek sterken mij in die overtuiging. Maar vooral dient de *best practice* dat alle bekende controleverschillen moeten worden verwerkt, nieuw leven worden ingeblazen. Bekende fouten moeten gewoon in een jaarrekening wor-

den verwerkt, niet meer en niet minder. Hiervoor zijn geen nieuwe regels nodig, maar wel een gedragsverandering bij zowel de accountant als onderneming.

Deze uitkomst moet een aansporing zijn voor accountantsorganisaties om in de controles van de jaarrekening 2011 dit punt veel zwaarder aan te zetten en hier indringender met besturen en audit commissies over te spreken. Dan doen we dit onderzoek in 2012 opnieuw om te bezien of er voortgang is gemaakt.

Zie voor een uitgebreider versie van deze reactie Accountant.nl (Debat > NBA > Controleverschillen).

troleverschillen alsnog 25 procent (vijftig van de 203) gecorrigeerd. Ook hier ligt dit percentage bij beursgenoteerde organisaties significant hoger: 38 procent (39 van de 102).

NON-AUDIT SERVICES

Bij beursfondsen worden controleverschillen dus duidelijk vaker verwerkt. Uit onze analyses blijkt verder dat indien er bovenop de controle fee meer dan dertig procent aan belasting- en overige adviesdiensten (non-audit services) bij een cliënt wordt verleend (bij 25 procent van de organisaties het geval), de kans op aanpassing van controleverschillen duidelijk afneemt. Zolang het percentage non-audit services beneden de dertig procent blijft, is er geen negatief effect op de correctie van controleverschillen.

Voor het verlenen van meer dan dertig procent aan alleen belastingadvies hebben we geen effecten gevonden. Ook bij beursgenoteerde bedrijven is kans op verwerking van een controleverschil significant lager als sprake is van meer dan dertig procent non-audit services.

Maar vergeleken met niet-beursgenoteerde ondernemingen is de mate van verwerking duidelijker: 61 procent (28 van 46) wordt gecorrigeerd en bij niet-beursgenoteerde organisaties slechts acht procent (vier van 48).

DUUR CLIËNTRELATIE

Ook de invloed van de duur van de cliëntrelatie is beoordeeld. Deze blijkt een positieve uitwerking te hebben op de verwerking van zowel belangrijke als minder belangrijke controleverschillen. Als de relatie met de accountantsfirma langer is dan tien jaar, neemt de kans op verwerking van een controleverschil duidelijk toe. Hetzelfde geldt indien de cliëntrelatie met de individuele verantwoordelijke accountant langer is dan vijf jaar.

Het verschil tussen een korte duur van de cliëntrelatie (langer dan één jaar en korter dan vier jaar) en een middellange duur (vier tot tien jaar voor firma's en vier tot vijf jaar voor accountants), blijkt geen effect te hebben op de mate van correctie van controleverschillen. Verder blijkt uit de analyses dat indien de omvang van de cliënt toeneemt, de verwerking van met name minder belangrijke controleverschillen significant afneemt. We hebben geen invloed kunnen vaststellen van het salderen van positieve en negatieve controleverschillen. □

Zie voor de managementsamenvatting en het gehele onderzoeksrapport Accountant.nl (Nieuws/Accountantsdag+speeches+en+Nyenrode.aspx).

Noot

* Leen Paape is dean Nyenrode School of Accounting & Controlling en hoogleraar risk management, accountancy, corporate social responsibility, auditing en corporate governance. Joost van Buuren is associate professor Nyenrode School of Accountancy and Controlling.

CONCLUSIES

- Bij 63 procent (93 van 147) van de organisaties zijn controleverschillen gevonden. In 27 procent (78 van 281) van de gevallen betreft dit **belangrijke controleverschillen**.
- Van deze belangrijke controleverschillen wordt **68 procent verwerkt**.
- Van de belangrijke controleverschillen is **32 procent niet verwerkt**.
- Een **langere relatie blijkt positieve effecten te hebben** op het corrigeren van controleverschillen.
- Het verlenen van **meer dan dertig procent non-audit services (bovenop de controlefee) heeft op correctie van controleverschillen een negatieve impact**. Onder de dertig procent non-audit services zijn geen negatieve effecten gevonden.